

De „religionsgeschichtliche” methode dringt zich vooral de laatste twintig jaren meer en meer naar den voorgrond, met de stoute pretensie de eenig juiste verklaring te bieden voor het ontstaan der christelijke religie, en van de geschriften die zich als hare heilige boeken aanbieden. Niet alsof hiermee een geheel nieuw verschijnsel op de erve der sancta theologia werd waargenomen, en een tot dusver onbekend beginsel zijn intrede deed. Het is veeleer een van onder de asch opgerakeld vuur, dat nu in lichter laaie uitslaat, en heel het geloof der christelijke kerk met vernieling bedreigt. Van de dagen van Celsus af heeft men gepoogd het Christendom uit synkretisme te verklaren. En niet het minst werd het Rationalisme gedwongen om, ter verdediging van zijn uitgangspunt: dat het christelijk geloof moet verklaard uit de rede en aangepast bij des menschen-natuur, te zoeken naar allerlei analogie bij andere religies. Men zocht bij het Parzisme, men vond bij het Buddhisme en bij de religie van oud Egypte vele punten van overeenstemming, mat die breed uit, en meende triomfantelijk te kunnen concludeeren, dat het Christendom evenmin uit bovennatuurlijke openbaring is af te leiden als al deze godsdiensten, en alleen een vorm te meer, zeker hooger en zuiverder dan de anderen, maar toch een vorm slechts als zij, waarin de arbeid van des menschen eigen geest in religieuze ontwikkeling zich openbaarde. ¹⁾

Een tijd lang sluimerde deze lust tot phantastische ontdekkingsreizen op het gebied der heidensche religie, totdat op ander terrein hetzelfde beginsel weer opkwam, nu om de ontwikkeling der latere christelijke dogmata uit vreemden invloed te verklaren. Men behoeft slechts